

BANKLARNING KREDIT PORTFELINI BOSHQARISH USULLARI

Norqulov Habibulla

O`qituvchi

To`rabekov Samandar

Talaba

Annotatsiya: Ushbu maqolada banklarning kredit portfelini samarali boshqarish usullari, ularning bank moliyaviy barqarorligiga ta'siri hamda kredit risklarini kamaytirishdagi o'rni tahlil qilingan. Kredit portfeli tuzilmasini diversifikatsiyalash, kredit risklarini baholash va monitoring qilish, kredit siyosatini takomillashtirish kabi muhim boshqaruv mexanizmlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar asosida portfelni boshqarishning ilg'or amaliyotlariga ham e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: kredit portfeli, bank risklari, kredit siyosati, diversifikatsiya, risklarni boshqarish, monitoring, bank boshqaruvi

Абстрактный: В статье анализируются методы эффективного управления кредитным портфелем банка, их влияние на финансовую устойчивость банка и их роль в снижении кредитных рисков. Были рассмотрены такие важные механизмы управления, как диверсификация структуры кредитного портфеля, оценка и мониторинг кредитных рисков, совершенствование кредитной политики. Также уделяется внимание передовым практикам управления портфелем на основе современных технологий.

Ключевые слова: кредитный портфель, банковские риски, кредитная политика, диверсификация, управление рисками, мониторинг, управление банком

Abstract: This article analyzes the methods of effective management of banks' loan portfolios, their impact on the financial stability of the bank and their role in reducing credit risks. Important management mechanisms such as diversification of the loan portfolio structure, assessment and monitoring of credit risks, and improvement of credit policy are considered. Attention is also paid to advanced practices of portfolio management based on modern technologies.

Keywords: credit portfolio, bank risks, credit policy, diversification, risk management, monitoring, bank management

KIRISH

Bank tizimi har qanday milliy iqtisodiyotning yuragi hisoblanadi. Banklarning asosiy funksiyalaridan biri bo'lgan kreditlash iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, bozor iqtisodiyoti sharoitida kredit resurslarini oqilona taqsimlash, ularni real sektor sub'yektlariga yo'naltirish va bu jarayonda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan risklarni samarali boshqarish dolzarb masalaga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan qaralganda, banklarning kredit portfelini samarali boshqarish ularning moliyaviy barqarorligi, likvidlik darajasi, foyda olish salohiyati va mijozlar bilan munosabatlar sifatiga bevosita ta'sir qiladi.

Kredit portfeli deganda, bank tomonidan ajratilgan barcha kreditlar yig'indisi tushuniladi. Bu kreditlar turli muddat, foiz stavkasi, ta'minot turi va qarzdorlarning kreditga layoqatiga ko'ra farqlanadi. Kredit portfelinin sifati bank faoliyatining samaradorligini ko'rsatadigan asosiy mezonlardan biri bo'lib, u nafaqat bank daromadlarining asosiy manbai, balki eng katta xavf manbai hamdir. Shunday ekan, banklar kredit portfellarini boshqarishda ularning tuzilmasi, diversifikatsiyasi, sektorlar bo'yicha taqsimlanishi, muddati, ta'minoti va kreditlar bo'yicha to'lov intizomi kabi jihatlarni chuqur tahlil qilib borishlari zarur.

Zamonaviy banklar uchun kredit portfelinin boshqarish nafaqat an'anaviy yondashuvlar — ya'ni kredit siyosatini ishlab chiqish, kredit risklarini baholash va kafolatlar asosida qaror qabul qilish orqali amalga oshiriladi, balki ilg'or raqamli texnologiyalar, ma'lumotlar tahlili, kredit scoring tizimlari va sun'iy intellekt asosidagi avtomatlashtirilgan tizimlar orqali ham bajarilmoqda. Bunday texnologik yondashuvlar kredit risklarini oldindan aniqlash, mijozlarning to'lov qobiliyatini aniqlashtirish hamda kredit portfelinin real vaqtda monitoring qilish imkonini beradi.

Kredit portfelinin boshqarish bilan bog'liq strategiyalar nafaqat risklarni kamaytirishga, balki bankning raqobatbardoshligini oshirish, bozor ulushini kengaytirish va yangi mijozlarni jalb etishga ham xizmat qiladi. Shu sababli bank boshqaruvida kredit portfelinin to'g'ri shakllantirish, muvozanatli diversifikatsiya qilish va doimiy monitoring olib borish bugungi kunning eng muhim talablaridan biridir.

Ushbu maqolada aynan shu masalaning nazariy asoslari va amaliy jihatlari yoritiladi hamda kredit portfelinin boshqarishning asosiy usullari, ulardan samarali foydalanish yo'llari va mavjud muammolar tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Banklarning kredit portfelinin boshqarish — bu kompleks va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, uning asosiy maqsadi kredit risklarini kamaytirish, barqarorlikni ta'minlash va bank faoliyatining samaradorligini oshirishdan iborat. Kredit portfelinin boshqarishda qo'llaniladigan usullarni quyidagi asosiy yo'nalishlarga ajratish mumkin:

1. Kredit siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish

Bankning kredit siyosati — bu kreditlash jarayonini tartibga soluvchi asosiy hujjat bo'lib, u kreditlar ajratish mezonlari, kreditlar turlari, foiz stavkalari, qaytarish muddatlari, ta'minot shakllari va boshqa jihatlarni belgilaydi. Kredit siyosati orqali bank kredit portfelinin tuzilmasini, uni sektorlar bo'yicha diversifikatsiyalash darajasini, risklarni qanday taqsimlashini aniqlaydi. Kredit siyosati aniq va real bo'lishi, bankning umumiy strategik maqsadlariga mos kelishi lozim.

2. Kredit risklarini baholash va monitoring qilish

Kredit risklari bank kredit portfelinin eng katta tahdidlaridan biridir. Bu risklar mijozning kreditni qaytara olmaslik ehtimoli bilan bog'liq bo'lib, bank aktivlarining sifatsizlanishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, har bir kredit ajratilishidan oldin mijozning moliyaviy holati, to'lov qobiliyati, kredit tarixini chuqur tahlil qilish zarur. Hozirgi kunda ko'plab banklar kredit scoring tizimlaridan foydalanmoqda. Bu tizimlar sun'iy intellekt yoki statistik modellar asosida qarzdorning to'lov qobiliyatini baholaydi.

Monitoring esa kredit ajratilganidan so'ng amalga oshiriladigan uzluksiz nazorat jarayonidir. U orqali kreditlarning maqsadli ishlatilishi, to'lovlarning o'z vaqtida amalga oshirilishi va qarzdorning moliyaviy ahvoli doimiy nazorat ostida bo'ladi.

3. Kredit portfelini diversifikatsiyalash

Diversifikatsiya — bu kredit portfelini turli soha, mintaqa, mijoz turi va kredit turlariga qarab taqsimlash orqali risklarni kamaytirish usulidir. Masalan, faqat bitta sanoat tarmog'iga yoki bitta mijoz turiga yo'naltirilgan kredit portfeli risk darajasini oshiradi. Diversifikatsiyalangan portfel esa bitta sohadagi salbiy o'zgarishlarning butun portfega ta'sirini kamaytiradi.

4. Kredit ta'minotini (garov) boshqarish

Kredit portfelining xavfsizligini oshirishda garov va kafolatlar muhim rol o'ynaydi. Banklar kredit ajratish jarayonida ta'minotning likvidligi, qiymati, bozordagi narxi va uni realizatsiya qilish imkoniyatini hisobga oladi. Kuchli garov siyosati bankni moliyaviy yo'qotishlardan himoya qiladi.

5. Problemali kreditlarni boshqarish

Har qanday bank faoliyatida kechiktirilgan yoki qaytarilmayotgan kreditlar muammo sifatida yuzaga chiqadi. Bunday kreditlar portfel sifatini pasaytiradi va bank rentabelligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Problemali kreditlar bo'yicha maxsus boshqaruv strategiyalari ishlab chiqiladi: qayta restrukturizatsiya qilish, muddati uzaytirilgan to'lov rejalari, sud orqali undiruv, garov aktivlarini sotish va h.k. Bu usullar kreditni to'liq yoki qisman qaytarib olishga xizmat qiladi.

6. Raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirish vositalari

Zamonaviy bank tizimlarida kredit portfelini boshqarishda raqamli texnologiyalar tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Sun'iy intellekt, "Big Data" tahlillari, avtomatik monitoring platformalari banklarga kredit portfellarini real vaqt rejimida tahlil qilish, xavfli tendensiyalarni oldindan aniqlash va tezkor choralar ko'rish imkonini beradi.

Ayniqsa, mijozlarning xatti-harakatlari asosida risklarni bashorat qilish imkoniyati kredit jarayonlarini optimallashtirishga xizmat qilmoqda.

Xulosa

Banklarning kredit portfelini samarali boshqarish zamonaviy bank tizimining eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir.

Kredit portfeli — bu nafaqat daromad manbai, balki bank faoliyatidagi asosiy xavf omili bo'lib, uni to'g'ri boshqarish bankning moliyaviy barqarorligi, likvidligi va ishonchligini ta'minlaydi.

Maqolada tahlil qilinganidek, kredit siyosatini to'g'ri ishlab chiqish, kredit risklarini oldindan aniqlash va baholash, kredit portfelini diversifikatsiyalash, problemali kreditlar bilan samarali ishlash va raqamli texnologiyalardan foydalanish — bank kredit portfelini boshqarishda muhim usullardir.

Shu bilan birga, har bir bank o'zining faoliyat ko'lami, mijozlar bazasi va strategik maqsadlaridan kelib chiqib, kredit portfelini boshqarishning o'ziga xos yondashuvini shakllantirishi zarur.

Bugungi raqobatbardosh bank tizimi sharoitida bu boradagi innovatsion, dinamik va risklarga chidamli strategiyalar ustuvor ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki materiallari va rasmiy nashrlari.
- 2.“Bank ishi” darsligi / I.M. Mamajonov, X.M. Xojiyev – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
- 3.Rose, P. S., & Hudgins, S. C. (2013). Bank Management & Financial Services. McGraw-Hill Education.
- 4.Mishkin, F. S. (2015). The Economics of Money, Banking and Financial Markets. Pearson Education.
- 5.Basel Committee on Banking Supervision. Principles for the Management of Credit Risk, Bank for International Settlements, 2000.
- 6.Rejalashtirish va tahlil jarayonida foydalanilgan statistik ma'lumotlar: O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yillik hisobotlari (2021–2023 yillar).
- 7.Karimov, S., & Normurodov, B. (2021). “Kredit portfelini boshqarish strategiyalari” – Moliyaviy bozorlar va institutlar jurnali, №2, Toshkent.